

5. Левшин М. М. Педагогічна сутність поняття інформаційна культура особистості / М. М. Левшин // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 67–74.
6. Семенюк Є. П. Інформаційна культура суспільства / Є. П. Семенюк // Современное общество. – 1993. – № 1. – С. 20–26.
7. Baldwin T. Integrating media, information and communication / Baldwin T., Stevens McVoy D., Steinfield C. – London : Sage Publication, 1996. – 168 p.

РЕЗЮМЕ

Т. Н. Гороховская. Информационная культура будущих учителей истории в новом образовательном пространстве.

В статье исследовано повышение качества подготовки специалистов. Рассмотрено понятие информационной культуры, функции и условия ее освоения при изучении профильных дисциплин. Определены особенности формирования информационной культуры как эффективного средства формирования личности будущих учителей истории, направленной на развитие профессиональной, интеллектуальной и творческой активности работников образовательной сферы.

Ключевые слова: культура, информация, информационная культура, инновационная образовательная деятельность, историческое образование, специальная подготовка, будущий учитель истории, условия освоения информационной культуры.

SUMMARY

T. Gorohivska. The information culture of future teachers of history in the new education conditions.

The article is dedicated to the raising the quality of specialists' training. In the article essence of basic concepts «information culture», functions and conditions the information culture of future teachers of history forming in the process of professional training is lighted up. The estimation of the role of forming of information culture as the effective means of forming of a person of future teachers of history, the source of creative and innovational activity is given.

Key words: culture, information, the information culture, innovative educational activity, historical education, professional training, future teacher of history, conditions of the forming of the information culture.

УДК 37.091.21

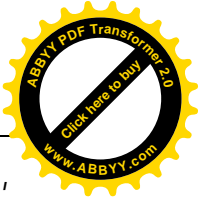
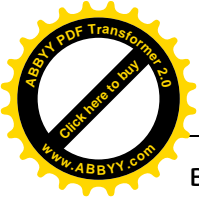
Н. Я. Гуменюк, П. М. Коваль
ІПООД НАПН України

ВНУТРІШНЬОМОТИВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ «ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ»

У статті розглянуто внутрішньомотиваційну спрямованість особистості педагога як провідного чинника педагогічної дії у взаємовідносинах «викладач – студент», висвітлено і обґрунтовано провідні компоненти внутрішньомотиваційної спрямованості на взаємодію.

Ключові слова: внутрішньомотиваційна спрямованість, мотив, мотиваційна установка, потреба, ціннісні орієнтації, спостережливність, усвідомлення відповідальності, тактовність, спілкування.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в різноманітних сферах життєдіяльності людини зумовлюють нові підходи до формування професійної майстерності фахівця, його конкурентоспроможності на світовому ринку праці. Це призводить у свою чергу до реформування та модернізації навчально-виховного процесу та освітнього простору. Головним завданням сучасної освіти має бути забезпечення підготовки

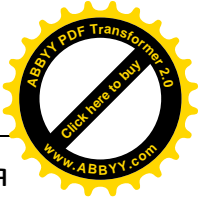
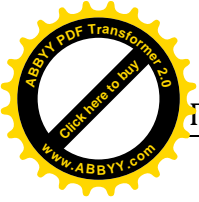
висококваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої самореалізації, професійного розвитку, створення таких умови, які б сприяли фундаментальній загальноосвітній, професійній підготовці та формуванню високоморальних, етичних якостей майбутнього фахівця. Реалізація цих завдань можлива тільки за умови високої педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів.

Однак, як засвідчує практичний досвід, система навчально-виховної діяльності викладачів не сприяє ефективному розвитку та професійному становленню особистості фахівця. Особливо гостро це простежується у вищих технічних навчальних закладах. Дегуманістичне спрямування і сцієнтичне мислення викладачів формує майбутніх фахівців як «людину-робот». Майбутній фахівець у свідомості викладачів виступає «гвинтиком», а не як у філософському осмисленні «людина-творча», «людина-розумна», «людна-естетична», «людина-мисляча». З одного боку, це пояснюється тим, що в частини педагогічних кадрів менталітет сформувався в радянський період, і вони не можуть, а то й не хочуть будь-яких змін, через які проходить сучасне покоління, з іншого – досвід молодих фахівців є недостатнім. Сьогоднішні умови навчання у вищому навчальному закладі передбачають зовсім інші, нові підходи для реалізації тих завдань, які ставить суспільство перед професорсько-викладацьким складом. Вирішення цих завдань забезпечується встановленням рівноправних контактів між викладачем і студентом, де студент є стороною, яку формують, а викладач є стороною, яка формує гармонійний особистісний розвиток студента. Водночас у змісті та технології педагогічної діяльності викладачів простежується відсутність взаємозв'язку в системі «викладач – студент».

Такий стан у взаємостосунках «викладач – студент» зобов'язує до пошуку психолого-педагогічних шляхів встановлення рівноправних зв'язків на засадах співпраці, зосередження уваги на внутрішньо-мотиваційній спрямованості особистості викладача як провідного психологічного чинника педагогічної дії в системі «викладач – студент».

Мета статті – розглянути внутрішньомотиваційний компонент як провідний чинник педагогічної дії в системі «викладач-студент». Для осягнення мети потрібно розв'язати такі завдання:

- 1) проаналізувати наукові джерела з проблеми внутрішньо-мотиваційної спрямованості особистості фахівця;
- 2) розкрити зміст і обґрунтувати значущість внутрішньомотиваційної спрямованості викладача в системі педагогічної дії «викладач – студент».

Аналіз актуальних досліджень. Значний вклад у розв'язання проблеми педагогічної дії в системі взаємодії «вчитель – учень», «викладач – студент» зробили видатні педагоги, психологи як минулого, так і теперішнього часу: І. Бех, М. Бахтін, В. Верховинець, В. Виноградов, Н. Волошина, О. Зачевська, І. Зязюн, В. Кан-Калик, А. Ключев, Я. Каменський, В. Леві, А. Мороз, С. Максименко, Е. Помиткін, В. Рибалка, Л. Савенкова, О. Савченко, Л. Хомич, О. Хорошівський та інші.

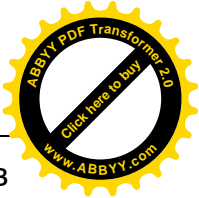
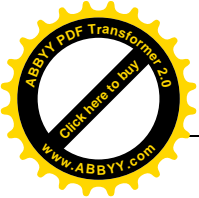
Багато наукових праць присвячено вивченню різних аспектів педагогічної дії у взаємодії «учитель – учень». Так, В. Виноградов, О. Зачевська, В. Кан-Калик, А. Ключев, О. Леонтьєв, Л. Савенкова, І. Страхова, надають особливого значення у системі взаємодії «вчитель – учень», «викладач – студент» комунікативній компетентності педагога.

У І. Зязюна сучасний образ викладача набуває нових якісних змін. Головним стають не тільки компетентність та озброєність системою знань, але й внутрішньоособистісні властивості викладача. Адже, за словами І. Зязюна, професія викладача, вчителя посідає особливе місце, вона початок усіх професій, головне призначення якої навчити людину бути «Людиною» [2]. Вчитель чи викладач повинен вміти підтримувати позитивний внутрішній стан, створювати психологічну атмосферу педагогічної дії під час навчально-виховного процесу.

Головними складовими педагогічної дії в системі взаємодії «вчитель – учень» є: гармонізація особистості педагога; розвиток його духовності та наповнення гуманістичним змістом його професійний знань, естетичні цінності, високий рівень загальної та професійної культури.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми уможливив з'ясування сутності внутрішньомотиваційної спрямованості викладача як провідного психологічного чинника педагогічної дії у взаємодії «викладач – студент».

Виходячи з того, що педагогічна дія, за словами І. Зязюна, є складовою операційної сфери педагогічної діяльності, яка охоплює різноманітні психологічні, психомоторні, когнітивні дії, то *внутрішньомотиваційну спрямованість* необхідно розглядати у взаємозв'язку з особистісно-психологічними, духовними і морально-етичними властивостями особистості викладача. З особистісно-психологічного підходу внутрішньо-мотиваційна спрямованість виявляється у виразах емпатійності, емоційності до суб'єкта навчально-виховної діяльності, моторно-рухової активності, гнучкості розумових процесів (увага, спостережливість, пам'ять тощо).

Усі системоутворювальні складові психолого-педагогічної дії в педагогічній діяльності викладача здатні встановити достатньо тісний зв'язок у структурі *«викладач – студент»*. Важливе значення під час використання всіх складових посідає їхня взаємодоповнюваність, оскільки поодинокість використання їх не дасть успішних результатів.

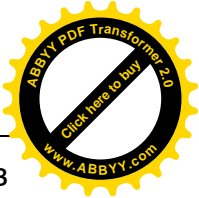
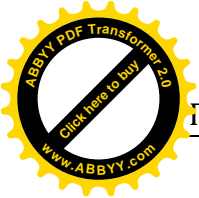
Виклад основного матеріалу. Важливою складовою професійної спрямованості педагога, що характеризує ступінь прояву педагогічної взаємодії в системі *«вчитель – учень»* чи *«викладач – студент»*, є духовний і морально-етичний компонент педагогічної діяльності. Провідними чинниками духовного і морально-етичного компоненту педагогічної взаємодії є *мотив і мотиваційна установка, потреби і ціннісні орієнтації* викладача. Викладач очима студентів не може бути високопрофесійним без врахування духовних і морально-етичних складових.

Як зазначає Е. Помиткін, духовна цілеспрямованість особистості педагога дозволить значно підвищити ефективність у процесі педагогічної взаємодії *«вчитель – учень»*, *«викладач – студент»*, підготувати особистість майбутнього фахівця до суб'єктивно значущої та суспільно корисної професійної діяльності. У психологічному плані духовна цілеспрямованість педагога співвідноситься з когнітивно-інтелектуальними, чуттєво-емоційними процесами, самосвідомістю та волею, що має знаходити прояв у його діяльності та поведінці [3; 4].

Мотив є характеристикою такого системоутворювального фактору особистості викладача, як професійна спрямованість, що характеризує ступінь прояву прагнення до педагогічної взаємодії *«викладач – студент»* та бажання працювати за фахом.

Мотивація зумовлює поведінку та діяльність і здійснює вплив на процес взаємодії *«викладач – студент»*, професійне самовизначення та задоволення діяльністю особистості викладача. Задоволення і потреба у співпраці забезпечить якісно новий підхід у підготовці високопрофесійних спеціалістів, які зможуть скласти гідну конкуренцію на світовому ринку праці.

Отже, можна спроектувати структурно-логічну схему для встановлення взаємодії *«викладач – студент»*, що наочно дасть нам можливість переконатися у важливості використання всіх психолого-педагогічних, духовних, морально-етичних, професійно-орієнтованих складових для встановлення діалогічної взаємодії у системі *«викладач – студент»* (Рис. 1).

Тільки врахування розглянутих структурних компонентів внутрішньомотиваційної цілеспрямованості у взаємостосунках педагога з учнями чи студентами зможе дати позитивний результат у процесі навчально-виховної діяльності.

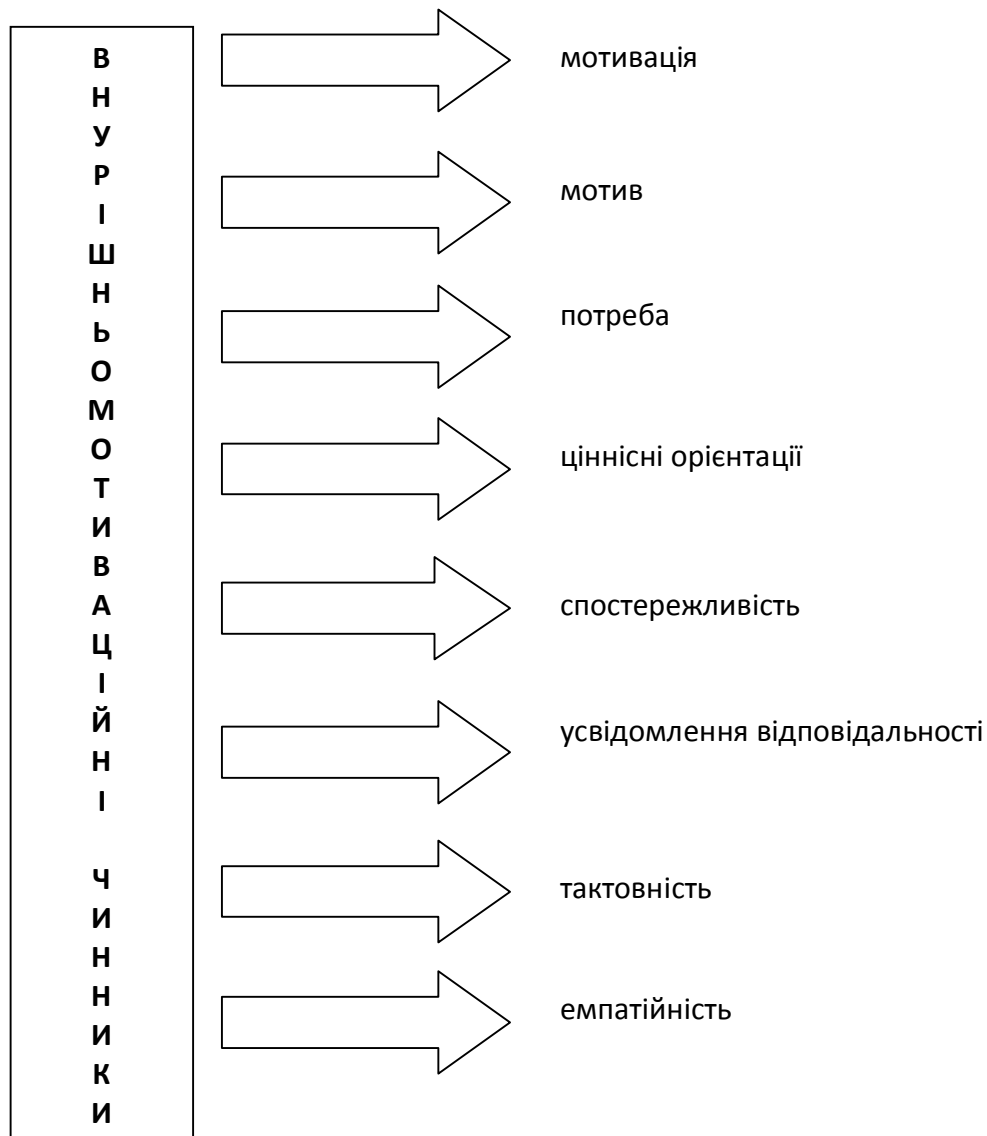
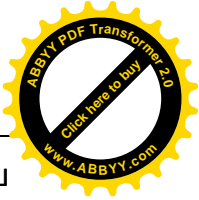
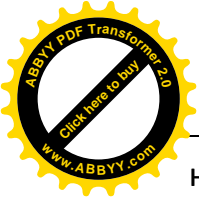

Рис. 1. Структурно-логічна схема у забезпеченні мотиваційної взаємодії «викладач – студент»

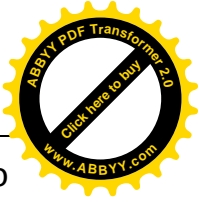
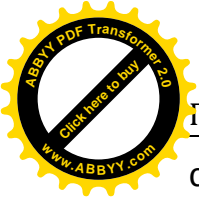
Оскільки найбільш ефективним засобом для взаємодії є спілкування, то воно потребує особливого педагогічного мистецтва з сторони викладача як професіонала своєї справи. І Зязюн досить вдало висловився з цього приводу: «Педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від учителя спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з учнями, батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу» [2, 91]. Продовжуючи свою думку,

наголошуючи на важливості і цінності живого спілкування як найбільш ефективного чинника у встановленні взаємодії викладач – студент, І. Зязюн зазначає: «Професіональне педагогічне спілкування на рівні майстерності взаємодії забезпечує через учителя трансляцію учням людської культури, сприяє засвоєнню знань, становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками, забезпечує формування власної гідності дитини» [2].

На жаль, сьогодні є висловлювання, де живе спілкування не є обов'язковим засобом у передачі та засвоєнні знань студентами, учнями, оскільки його можна замінити іншими засобами, а саме: через дистанційне навчання, самонавчання тощо. Така думка є хибною, оскільки вона не має під собою певного підґрунтя. В той же час, звичайно, не можна виключати і такі способи встановлення взаємозв'язку між учителем і учнем, викладачем і студентом. Але без живого спілкування воно не буде повноцінним. Достатньо послатись на А. Макаренка. Великий педагог умів одну невеличку фразу передати більше ніж двадцятьма інтонаціями, закладаючи в неї глибокий зміст зрозумілий для вихованця. Йдеться про те, що повноцінне педагогічне спілкування у діалогічному відтворенні поєднує в собі цілий ряд компонентів педагогічної взаємодії, воно забезпечує обмін інформацією через взаємні співпереживання двох сторін. Таке спілкування цілеспрямоване на продуктивну організацію взаємодії.

Важливою складовою такої взаємодії є індивідуально-психологічні особливості, які розкриваються у процесі педагогічної діяльності. Забезпечення позитивної взаємодії відбувається через психологічну сумісність двох чи більше сторін та їхню узгодженість для подальшого контакту. Кожна із сторін проявляє свої найбільш яскраві позитивні сторони для того, щоб діалог відбувся, в іншому випадку, якщо одна зі сторін є не щирою у діалозі, то це досить скоро може виявити інша сторона, і подальша співпраця буде практично приречена на невдачу. Кожна із сторін буде наштовхуватися на психологічні бар'єри, які доведеться постійно згладжувати і усувати. Це щось схоже на підготовку музичного інструменту до гри, на ньому. Якщо інструмент підготовлений до гри, тоді і музика буде сприйматися слухачем, якщо ж не підготовлений, то і музика буде спотворена і не прийнятна до слухання. В. Леві мистецтво спілкування порівнює з генієм Моцартом, який характеризується величезною допитливістю, проявляє інтерес до людей, визначається підвищеною увагою, тонкою спостережливістю, тобто намагається в процесі

спілкування жити життям іншого [1, 88–92]. Такий підхід до взаємного партнерства має ефект дзеркального відтворення, який враховує всі складові взаємної довіри один до одного. Адже людська психіка є досить чутливою до взаємопорозуміння і потребує неабиякої психологічної підготовки. Встановлення взаємозв'язку відбувається через невидимі нитки, які пронизують усю людську сутність, і для викладача будувати відносини на основі симпатії, емпатії чи антипатії не можна. Він повинен керуватися значно вищими, морально-духовними, професійно-орієнтованими цілями.

Складність професійно-педагогічного спілкування не визначається високими вимогами до комунікативної культури педагога, а першочерговим його завданням повинно бути вміння залучити свого співрозмовника, учня, студента до спільної, взаємної співпраці де інтерес одного викликає інтерес іншого при цьому кожна зі сторін переслідує свої цілі, які в кінцевому результаті будуть об'єднані і досягнуті двома сторонами. Якщо такої взаємодії не відбудеться між учасниками спілкування, то таке спілкування носитиме формальний характер і вплив його буде поверхневий. Тобто форма не буде відповідати змісту, а зміст і форма повинні бути зрозумілими і доступними. В єдності цих двох складових відбувається внутрішньоособистісна взаємодія. Ця взаємодія спрямована на досягнення поставленої цілі і визначеної мети на майбутнє, на подальшу взаємну співпрацю.

Висновки. Отже, підсумовуючи основну складову взаємної співпраці *викладач – студент, учитель – учень*, можна сформулювати схему, за яка дасть можливість професійну майстерність педагогічної дії глибше зрозуміти.

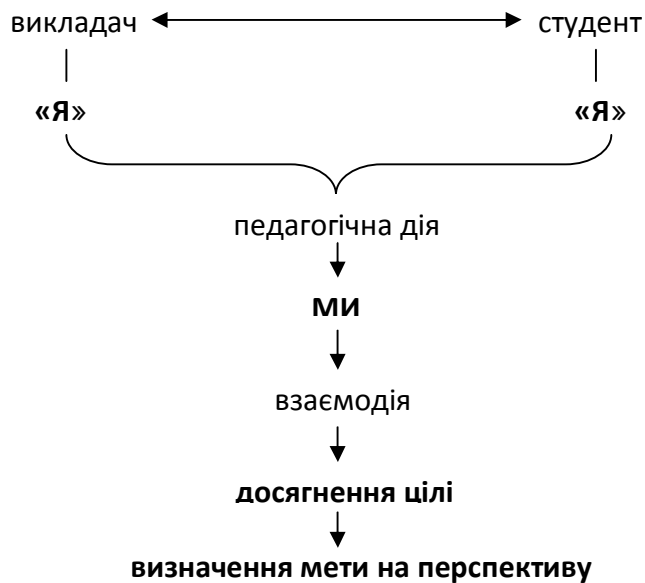
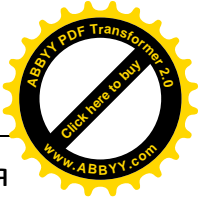
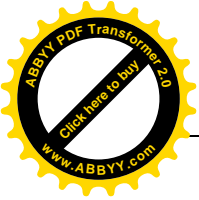

Рис. 2. Структурно-логічна схема педагогічної взаємодії

Така схема дасть змогу об'єднати зусилля двох сторін для досягнення поставленої мети і спроектувати свої дії на майбутнє. Вона окреслює загальні положення як педагога, так і студента у встановленні контакту та усунення різного роду перешкод, які можуть виникати в процесі взаємної співпраці. За таких умов відбувається розширення зони співпраці, зони порозуміння, визнання особистості кожного і самостійного самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леви В. Искусство быть другим [Текст] / В. Леви. – М., 1981. – С. 88–92.
2. Педагогічна майстерність : підруч. [Текст] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – [3-тє вид., доп. і переробл]. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
3. Помиткін Е. О. Духовні засади трудової діяльності та професійної підготовки особистості [Текст] / Е. О. Помиткін / Психологія праці та професійної підготовки особистості : [навч. посіб.] / за ред. П. С. Перепилиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький : Хмельницький ТПУ, 2001. – С. 68–80.
4. Помиткін Е. О. Психологічні механізми духовного розвитку професіонала: сутність та діагностика [Текст] : польсько-український щорічник українсько-польський / Е. О. Помиткін // Професійна освіта педагогіка і психологія ; за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Николо. – Честохова – Київ, 2008. – 281 с.

РЕЗЮМЕ

Н. Я. Гуменюк, П. М. Коваль. Внутренне-мотивационная целенаправленность педагогического действия во взаимоотношениях «преподаватель – студент».

В статье рассмотрено личностно-мотивационную направленность личности педагога как главного лица в педагогическом действии во взаимоотношениях «преподаватель – студент», раскрыты и обоснованы ведущие компоненты внутренне-мотивационной направленности на взаимодействие.

Ключевые слова: внутренне-мотивационная направленность, мотив, мотивационная установка, потребность, ценностные ориентации, наблюдательность, осознание ответственности, тактичность, общение.

SUMMARY

N. Gumenyuk, P. Koval. Internally-motivational purposefulness of pedagogical actions at mutual relations «teacher – student».

In article it is considered a personally-motivational orientation of the person of the teacher as main person in pedagogical action in mutual relations «teacher – student», leading components of an internally-motivational orientation on interaction are opened and proved.

Key words: an internally-motivational orientation, motive, motivational installation, requirement, valuable orientations, observation, responsibility comprehension, tactfulness, dialogue.